

Viite STM/449/2019

KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖN LAUSUNTO SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE LÄHISUHDEVÄKIVALTARIKOSTEN SOVITTELU –RAPORTISTA JA SIINÄ ESITETYISTÄ KEHITTÄMISEHDOTUKSISTA

Kriminaalihuollon tukisäätiö tukee selvitystyöryhmän esittämien kehittämiskokonaisuuksien läpivientiä ja kiinnittää erityistä huomiota seuraaviin alakehittämisehdotuksiin:

- 2.2.Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointiin,
- 2.4.Sovittelun riskiryhmien tunnistamiseen, sekä
- 2.7. Erillistapaamisten järjestämiseen ja sisältöön

Lausunnon lopuksi Kriminaalihuollon tukisäätiö esittää muita huomioita.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointi

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (sovittelulaki 1015/2005) 15§:n mukaan on sovittelutoimiston vastuulla arvioida täyttyvätkö sovittelun aloittamisen edellytykset 2 ja 3§:n mukaisesti. Sovittelun aloittamisesta päättää sovittelutoimiston vastuuhenkilö.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun aloittamisen yleisistä edellytyksistä sekä sovittelussa käsiteltävistä asioista säädetään sovittelulain 2 ja 3.1§:ssä. Lain mukaan sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun. Lisäksi sovittelutoimiston tulee arvioida muun muassa rikoksen laatua ja tekotapaa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäistä suhdetta sekä muita rikokseen liittyviä seikkoja. Edelleen sovittelun aloittaminen edellyttää, että sovittelun arvioidaan olevan uhrin edun mukaista.

Raportista ilmenee, että sovittelutoimistoilla ei ole tällä hetkellä käytössään yhtenäisiä toimintatapoja tai työkaluja sovittelun edellytysten arvioimiseksi. Lisäksi raportin mukaan sovittelutoimistoissa ammattihenkilöstö selvittää lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytykset puhelimitse asiakkaiden kanssa keskustellen.

Kriminaalihuollon tukisäätiö kohtaa työssään vakavista väkivaltarikoksista tuomittuja sekä heidän rikostensa uhreja ja henkirikosten uhrien omaisia. Kokemuksen mukaan mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä kauemmin ja huolellisemmin osapuolia tulee valmistella mahdolliseen kohtaamiseen turvallisen prosessin ja uhrin edun toteutumisen varmistamiseksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että sovittelun edellytysten arvioiminen on kaikissa rikostapauksissa vaativaa ammattityötä. Ammattitaitoinen ja huolellinen sovittelun edellytysten selvittäminen korostuu tilanteissa, joissa väkivalta perustuu kontrolloimiseen ja vallankäyttöön uhria kohtaan. Näissä tilanteissa väkivallan tekijän manipulatiivista käytöstä ja uhrin alistumista on mahdotonta selvittää puhelinkeskustelun perusteella. Kokemuksen mukaan tekijän ja uhrin välisten valtasuhteiden, teon vakavuuden ja toistuvuuden sekä uhrin mahdollisesti kokeman painostuksen arvioiminen on haastavaa ja pystytään luotettavasti selvittämään vain tapaamalla osapuolia henkilökohtaisesti riittävän monta kertaa.

Raportin perusteella joissain tapauksissa poliisi lähettää lähisuhdeväkivaltaa sisältävän rikosilmoituksen sovitteluun suorittamatta lainkaan esitutkintaa. Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää näissä tapauksissa riskinä, että sovittelun edellytysten selvittäminen jää käytännössä vapaaehtoisten sovittelijoiden tehtäväksi heidän ollessaan ensimmäiset, jotka henkilökohtaisesti tapaavat osapuolia erillistapaamisessa. Syntynyttä tilannetta voidaan pitää kohtuuttomana niin vapaaehtoissovittelijoita kuin rikoksen uhrina kohtaan. Toisaalta myös tilanteissa, joissa esitutkinta on valmistunut ennen asian ohjautumista sovitteluun, on sovittelutoimiston ammattihenkilöstön vastuulla varmistaa sovittelun edellytysten täyttyminen ennen asian ohjaamista edelleen vapaaehtoisille sovittelijoille erillistapaamisten ja sovittelun järjestämistä varten.

Vastuuta sovittelun edellytysten arvioinnista ei voida siirtää sen enempää poliisi- ja/tai syyttäväviranomaisille kuin vapaaehtoisille sovittelijoille.

Kriminaalihuollon tukisäätiö haluaa tähdentää, että raportissa esitetyt täsmennykset sovittelun edellytysten arviointiprosessin kehittämiseksi ovat välttämättömiä ja hyvin perusteltuja. Tältä osin Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että keskustelu lähisuhdeväkivallan toteuttamisen edellytyksistä suomalaisessa yhteiskunnassa suuntautuu tällä hetkellä oikein: kysymys ei ole siitä voidaanko lähisuhdeväkivaltaa sovittaa vaan pikemminkin siitä, miten se voidaan tehdä uhrilähtöisesti ja kuinka osapuolten, erityisesti uhrin, sosiaalinen ja psyykinen turvallisuus voidaan taata.

Kriminaalihuollon tukisäätiö esittääkin tässä yhteydessä huolensa sovittelutoimistojen käytettävissä olevien resurssien niukkuudesta. Selvittämistyöryhmän esittämien kehittämissuositusten menestyksellisen toteuttaminen edellyttää lisää resursseja lakisääteiseen sovittelutoimintaan. Kriminaalihuollon tukisäätiö toivoo, että sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä muiden ministeriöiden kanssa huomioisi lisäresurssien tarpeen välttämättömänä, jotta turvallinen sovitteluprosessi olisi myös lähisuhdeväkivaltatapauksissa käytännössä mahdollista toteuttaa.

Sovittelun riskiryhmien tunnistaminen

Lähisuhdeväkivallan erityispiirteisiin kuuluvat tekijän ja uhrin välinen läheinen kiintymys-, luottamus- ja/tai riippuvuussuhde. Vaikka näin ei aina kaikissa tapauksissa ole, tulee sovittelutoimistojen pystyä luotettavasti selvittämään mahdollisten riippuvuussuhteiden olemassa olo uhrin edun toteuttamiseksi sovitteluprosessissa.

Sovittelulain 24 ja 25§:ssä säädetään sovittelutoimiston ilmoittamisvelvollisuudesta sekä sovittelua varten hankittavien asiakirjojen maksuttomuudesta. Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että sovittelun riksiryhmien tunnistaminen edellyttää käytännössä huolellisen sovittelun edellytysten arvioimisen lisäksi saumatonta yhteistyötä muun muassa poliisi-, oikeus- ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Tiedonkulku eri viranomaisten ja toimijoiden välillä tulisi varmistaa lainsäädännöllisin keinoin niin, että sovittelutoimistoilla olisi aina oikeus saada sovittelun edellytysten selvittämiseksi sekä riskiryhmien tunnistamiseksi tarvitsemansa tieto asianomaiselta viranomaiselta tai muulta taholta vaitiolo- ja salassapitosäännösten estämättä.

Yhteistyön varmistaminen saattaa vaatia uusien yhteistyöverkoston luomista joillain alueilla. Eri viranomaisten ja sovittelutoimistojen välisen saumattoman yhteistyön mahdollistamat resurssit tulisi turvata kaikille toimijoille toimialueesta riippumatta.

Erillistapaamisten järjestäminen ja niiden sisältö

Kriminaalihuollon tukisäätiö on kiinnittänyt yllä huomiota sovittelutoimiston vastuuseen varmistaa sovittelun edellytysten täyttyminen kaikissa tilanteissa.

Selvitystyöryhmän esittämä ehdotus kehittää ja yhtenäistää valtakunnallisesti sovittelutoimiston järjestämien erillistapaamisten sisältöä on perusteltu. Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että lähisuhdeväkivallan sovittelun osapuolten tapaaminen henkilökohtaisesti ja erikseen on tärkeää turvallisen yhteistapaamisen (= sovittelun) järjestämiseksi.

Kuten tässä lausunnossa on aiemmin tuotu esille, Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää välttämättömänä, että sovittelutoimiston ammattihenkilöstö tapaa osapuolia riittävän useasti sovittelulain 15 ja 16§:ssä säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi. Vasta varmistuttuaan sovittelun edellytysten täyttymisestä ja riskiarvioinnin asianmukaisesta toteuttamisesta, olisi asia valmis ohjattavaksi vapaaehtoisille sovittelijoille.

Kriminaalihuollon tukisäätiö haluaa tällä kannanotollaan korostaa vapaaehtoissovittelijoiden oikeutta luottaa siihen, että sovittelutoimiston lakisääteisiä tehtäviä ei siirrettäisi vapaaehtoissovittelijoiden vastuulle, vaan että sovittelijat voisivat keskittyä omaan sovittelulain 17§:ssä säädettyihin tehtäviinsä.

Muita huomioita

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää lähisuhdeväkivallan sovittelua tarpeellisenä ja tärkeänä työmuotona, jonka toteuttamista tulisi ehdottomasti jatkaa. Edellä säätiö on kuitenkin kiinnittänyt omasta näkökulmastaan huomiota tiettyihin nykymuotoiseen sovitteluprosessiin liittyviin ongelmakohtiin ja haluaa tukea lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin kehittämistä niin, että uhrin edun toteutuminen ja prosessin turvallisuus kaikissa tilanteissa pystyttäisiin asianmukaisesti ja ammattimaisesti takaamaan.

Lausunnon antamisen hetkellä Kriminaalihuollon tukisäätiö hallinnoi SAUMA-hanketta ja tuottaa palvelua valtakunnallisesti takaamalla kaikille vakavien rikosten uhreille, henkirikosten uhrien omaisille sekä vakavista rikoksista tuomituille mahdollisuuden käsitellä rikoksesta aiheutuneita haittoja restoratiivisen dialogin avulla. Työmuoto perustuu restoratiiviseen oikeuteen ja siinä käytetään humanistista työtettä. Työmuodosta on saatu erittäin hyvää palautetta prosessiin osallistuneilta asianosaisilta. Tätä työmuotoa ja siitä saatuja kokemuksia voitaisiin hyödyntää myös lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämisessä.

Huhtikuun ensimmäisenä päivänä 2019 SAUMA-hankkeen valtakunnallinen hallinnointi- ja koordinaativastuu siirtyy Vuolle Settlementti ry:lle.

Kriminaalihuollon tukisäätiön puolesta,

Espoossa 28.2.2019

Riikka Hiitelä
Projektisuunnittelija
SAUMA-hanke
Kriminaalihuollon tukisäätiö